

HET BOEK VAN DE WEEK.

„Heeft letterkundige kritiek waarde...?“
door Dr. K. H. E. de Jong, Den Haag, 1927.

„Heeft letterkundige kritiek waarde...?“
Het behoeft geen verwondering te wekken, dat deze vraag aan de orde gesteld wordt juist thans. Nimmer was er een tijd, dat zooveel haast dag aan dag bezig zijn, de ontzaglijke massa boeken: romans, novellen, verzen, studies enz. keurend te lezen en lezend te keuren en door de resultaten van hun onderzoek in recensies en essays aan 't publiek omtrent 't leetuurvraagstuk voorlichting te geven. Bijna elk blad of tijdschrift van eenige beteekenis heeft een literaire rubriek en bejvert zich om zijn lezers met 't nieuws op letterkundig gebied op de hoogte te houden. Wie echter de moeite neemt belangstellend en rustig al de verschillende besprekingen, die over één en hetzelfde boek geschreven worden, te vergelijken, zal zien, dat er over de literaire waarde ervan meestal nog al wat verschil van meening bestaat. Inzonderheid is dit 't geval bij poëzie: de een vindt er dit in, de ander dat; sommigen wijzen deze gebreken, anderen weer die fouten aan. De een kriticus richt de aandacht op deze elementen van 't vers, terwijl 't oordeel van den volgenden wordt bepaald door geheel andere kwaliteiten. Er heerscht op literair-kritisch gebied zoodat geen anarchie dan toch een voor 't publiek verwarrende ordeeloosheid. Zou is dan de vraag verklaarbaar: heeft bij zooveel meningsverschil der critici de letterkundige kritiek nog wel eenige waarde? Kan men zich op haar verlaten? Of doet men verstandig aan haar uitspraken niet te veel gewicht toe te kennen? Dr. de Jong, wiens brochure de aanleiding is tot dit artikel, stelt de vragen nog meer persoonlijk: „Is de literaire kritiek in den regel aan bevoegden toevertrouwd? Wordt zij over 't algemeen consciëntieus beoefend? Gaat zij volgens regels te werk, die de goedkeuring van ieder nadenkende en wel-denkende verdienen? Hebben wij ons bij die kritiek zoo maar meer te leggen? Wat is, op de keper beschouwd, de waarde van de letterkundige kritiek, die zoo veel heeft in te brengen, die over het wel en wee van zooveel beslist?“

Laten we hooren, wat Dr. de Jong in betrekking tot dit alles op 't hart heeft. Allereerst memoreert hij het feit, waarover we boven reeds spraken, dat er vaak volstrekte tegenspraak bestaat bij gezaghebbende beoordeelaars, zelfs ten aanzien van de meest gevierde auteurs. Aan de schimmen van Homerus, Vergilius, Milton, Lohenstein, Southey, die de schrijver om dit te bewijzen oproept, gaan we nu maar met een eerbiedige buiging voorbij, om te vernemen hoe over Vondel, Bilderdijk en Gortier de critici elkaar lijnrecht tegenspreken.

Vondel's „Bespiegelingen over Godt en Godtsdienst“ werd door Van Lennep geprezen als een der schoonste leerdichten, die uit Vondel's pen gevloeid zijn, terwijl bij Jonckbloet juist de leerdichten geen genade konden vinden. Beets noemde den rei: „Waar werd oprechter trouw“ een „aangrijpende andante“, Hoogvliet echter „kleppermanspoëzie“.

Over Bilderdijk waren de meeningen verdeeld: A. J. van der Aa zei: „dat hij de grootste der Nederduitse Dichters mag genoemd worden, die immer bestaan hebben, zal voorzeker niemand betwisten“. Van Albert Verwey is 't bekende: „Wie wij niet konden zetten, was Bilderdijk“.

„Mei“ van Gortier is volgens Herman Robbers „na Vondel... het schoonste gedicht van langen adem, dat de nederlandse literatuur heeft voortgebracht“. Adama van Scheltema vindt het grootste gedeelte van „Mei“ slechts te genieten om het beeld-en-woord-mooi, maar het ritme ervan „stroef en onuitsprekbaar“: ja „Mei“ is zelfs „mis-lukt en arm aan inhoud“.

We zouden hieraan een voorbeeld kunnen toevoegen, frappanter nog dan al de voorbeelden van Dr. de Jong samen, de (wij zouden bijna zeggen be-roemde) tegenspraak van Lodewijk van Deyssel en Verwey inzake Ellen van Frederik van Eeden. De eerste jubelde, zoodat alleen Van Deyssel jubelen kon: „Over Ellen ben ik zielsverheugd. Met Ellen is Van Eeden in de Hooge-Literatuur. Ellen heeft de immense schoonheid van een eendelijke, opperste, zelf-ontdekking, de groote botsing van de ziel tegen den Hoogen-Hartstocht, het ont-gloeyen en in brand slaan van de passie-kern, die zij lang smeulend in zich droeg“. Maar Verwey oordeelt: „Sedert Bilderdijk... o Bilderdijk!... heeft geen Hollander zó lief de retorica gehad“.

Dr. de Moor heeft in zijn prachtige, zuiver-ge-construeerde studie over Ellen van dit merkwaardig kritisch verschil een psychologische verklaring ge-given, die niet alleen beteekenis heeft voor dit speciale geval, maar die ons de universele waarheid leert, dat de literaire kritiek nooit kan worden losgemaakt van den persoon, die 't oordeel uit-sprekt.

Verwey is de strenge denker, de scherpe ratio-nalist, die, hoezeer ook dichter in zijn hart, noch-tans alles verstandelijk ontleeft, en aanstonds on-rustig wordt wanneer het hem toeschijnt, dat hier of daar tegen de onverbiddelijke logica wordt ge-

zondigd. Van Deyssel daarentegen, hoezeer ook verstandelijk begaafd, is de warme impressionist, die in vuur en vlam komt, zoodra hij ergens waarachtig dichtervuur ziet gloren, en dan geen gebrek meer ziet, omdat de schoonheid hem heeft overmeesterd. „Zoodra Verwey verschillende bekende termen tegenkwam, die hem verachtli toeschenen, lag zijn conclusie gereed: valsche rhetoriek! Zoodra Van Deyssel de ontroering der eerste zangen gevoelde, die hem stil maakte, was zijn oordeel gevestigd: hooge poëzie!“ Verwey is de nachtere ongeloo-vige, uit de kringen der Protestantische orthodo-xie afkomstig, in zijn levensontwikkeling daartegen gekeerd. — Hoort hij van het Lam, den Herder, de Vuurkolom, enz., dan prikkelt hem dit sterk, en kan hij niet duden, dat deze gebruikt worden. „Van Deyssel daarentegen is de Rooms-katholiek, die, al leeft hij wellicht niet al te getrouw naar de eischen zijner kerk, nochtans in al deze uitdrukkingen aanstonds iets sympathieks vindt; voor wien daarvan een zekere vertrouwelijkheid uitgaat.“ Het zoo sterk uiteenlopend oordeel dezer beiden kan aldus voor een groot deel worden ver-klard uit „verschil van auleg en verschil van geestelijke gesteldheid“.

Zou zou 't vermoedelijk mogelijk zijn uit deze en andere factoren 't tegenstrijdig oordeel te ver-klaren van de door Dr. de Jong genoemde kunst-rechters.

„Gaaf men na, zoo zegt hij, waar al die oordeelvellingen op berusten, dan vindt men lang niet altijd een dengzamen grond.“ 't Let-terkundig oordeel hangt af van de natie, de partij of religie, waartoe de kriticus behoort. Daarnaast spelen „persoonlijke motieven en geniepheden een groote rol“.

Wat dit laatste betreft: wie zich daaraan be-zondigt, maakt zichzelf als kriticus af. Doch wat den invloed aangaat van onze maatschappelijke en godsdienstige overtuiging bij 't tot-stand-komen on-zer kritiek, daarvan kan Dr. de Jong zich zoo maar niet afmaken. Dat hij deze eigenlijke kernzaak ten eenenmale negeert, maakt dat „de hoofdlijnen der wetenschappelijke literaire aesthetica“, die schrijver in zijn boekje heeft te trekken, principieel waarde-loos zijn.

Trouwens, had Dr. de Jong wetenschappelijk zijn onderwerp willen aanvatten, dan had hij moeten beginnen met te zeggen wat hij onder schoonheid en literatuur verstaat. Maar hij verklaart: „Ik moet eerlijk erkennen, niet te begrijpen wat men onder „schoonheid“ moet verstaan“. Het komt hier op de woorden aan. Schrijver zegt niet: ik ben niet in staat 't wezen der schoonheid in woorden uit te drukken of van 't begrip „schoonheid“ een dui-delijke omschrijving te geven maar: „niet te be-gripen wat men onder „schoonheid“ moet ver-staan“. Hoe nu, zal een blinde oordeelen over de kleuren van een schilderij? Hoe teer en gansch sub-tiel is 't vermogen om kunst van niet-kunst te onder-scheiden en de gradatie te bepalen der schoonheid van een kunstwerk! Ongeschikt tot kunstcritiek is hij, die nimmer nog in zijn hart iets voelde mee-trillen van de machtige ontroering der diepst-inne-lijke beweging in 's kunstenaarsziel, toen hij 't leven zijner verbeelding als door eeuwig licht zag doorstraald. Oor moet de kriticus hebben voor de fijne nuances in de stem, het ritme en 't plas-tisch vermogen der taal en een hart, dat eenvoudig en eerlijk luisteren wil, uit liefde tot 't schoone en den schoonheidszienden mensch, die uit zijn ontroering zingt, en zijn lied is voor ons.

Maar, vraagt ge, hoe zal hij, die in staat is de schoonheidsbeelding en -verklanking van den kunstenaar bewust op te nemen op de gevoelige plaat zijner ziel en daarvan tot anderen te spreken, in dat getuigenis, in die kritiek voor zichzelf een vasten norm vinden, een maatstaf waaraan ook op hun beurt zijn lezers de waarachtigheid en betrouw-baarheid zijner oordeelvellingen toetsen kunnen? „Men kan niet met enkele subjectiviteit d.i. ronduit gezegd, met zuivere willekeur volstaan“, antwoordt de auteur. Doch, zeggen we met Van Eeden: ge-denkt der woorden misleiding! Is subjectiviteit iden-tiek met willekeur? Een zuiver-subjectief, dus strikt persoonlijk oordeel kan consciëntieus zijn, volgens een noodwendige, innerlijke drang van niet-anders-kun-nen-en-mogen-dan-zó-spreken; kan dus van waarde zijn, te grooter naar mate de kriticus beter aesthe-tische indrukken vermag op te nemen en te ver-werken, een meer geoefenden smaak, een fijner onderscheidend vermogen, een zuiverder „kritisch geweten“ bezit. Willekeur daarentegen duidt aan gebrek aan kritischen ernst, aan een constant ge-voel, tengevolge waarvan vandaag zoo en morgen geheel anders wordt geoordeeld. Nu is het noodza-kelijk, dat de kritiek rust op een vasten, vertrouwen-wekkenden grondslag. Maar het is tot nog toe nie-mand gelukt, dezen grondslag te leggen, vaste nor-men aan te wijzen, die geldigheid en absoluteitheid pretendeeren kunnen.

Dr. A. C. de Koe schreef in „Onze Eeuw“ (April 1917): „We kunnen ons bij de gedachte van vol-slagen subjectiviteit niet neerleggen, we blijven gevoelen, dat er toch zoo iets bestaan moet als het wezen der schoonheid; dat er bepaalde voor-waarden van kunstgenot moeten zijn. Al kennen we de grenzen als zoo subtiel, dat een poging om ze in woorden en begrippen uit te drukken,

haast wel falen moet, we kunnen toch nooit af-laten van ons trachten om de raadselvolle schoon-heid dieper in het hart te zien“. En Frits Hojman erkent: „Het is waar, dat er geen algemeene voor-schriften voor de kunst bestaan, zoodat voor het gedrag“. „Er zijn nu eenmaal geen schoonheids-normen, gedragen door de overtuiging der gemeen-schap, en dus geen wetten“.

Daardoor wordt de tegenspraak verklaard, die er bestaat omtrent de zuiver aesthetische waarde van een zelfde werk bij bevoegde, gelijk-waardige critici, dus zulke, die beiden bewezen hebben zich door een zuiver oordeelend geweten te laten leiden. Ja, ook dezelfde persoon verandert wel eens na verloop van tijd van meening. Het maakt wel een pooveren indruk, dat Dr. de Jong ten bewijze daarvan komt aandragen met Van Eeden's „Grassprietjes“, die door den dichter later verhoedend werden, en daarover bovendien nog grappes durft te maken. Of is 't geen onredelijke eisch dat iemand alles wat hij op 20-jarigen leeftijd ge-schreven heeft, na veertig jaren leven, studeeren en ondervinden, nog zóó voor zijn verantwoording zou nemen? Wat ligt er bij een man als Van Eeden b.v. niet ontzaglijk veel levensgebeuren vanaf de „Grassprietjes“ over „De kleine Johannes“, „Ellen“, „Viator“, „De Broeders“, „Schijn en Weezen“, „Over Woordkunst“, „Walden“, „Sirius en Sidé-rius“ heen naar zijn Gentsche rede over de Nieuwe Nederlandsche Dichtkunst! Van Eeden's literair ver-leiden had Dr. de Jong wel een ander voorbeeld kun-nen bieden. Over „Johannes Viator“ schreef Lode-wijk van Deyssel in 1892: „Al het andere daargela-ten, heeft het boek op mij een indruk van waarheid, massieve intensiteit en groote schoonheid gemaakt“. En in 1902 schreef dezelfde Van Deyssel: „In „Johannes Viator“ is een vreeselijke leelijkheid, die bladzij na bladzij zonder eenige terughouding ligt uitgestald. Gezwellen van valsche gevoel en fletse, holle voorstellingen puilen op tegen elkaar naar alle kanten uit“. Maar afgedacht nu van minder edele motieven, die tot een dergelijke oordeelwij-ziging voeren kunnen, is 't toch begrijpelijk, dat nauwkeuriger lectuur, voortgezette studie, ontwikke-ling en verfijning van 't eigen taalgevoel op een een-maal geveld vonnis kunnen terug doen komen? Menigeen, die eerst een boek, verwoeld, wegwerpt, neemt 't later weer op en eindigt met het te be-wonderen.

Bovendien: zijn alle beoordeelaars van boeken over b.v. historische, geografische, astronomische materie, bij welke kritiek wel vaste, wetenschap-pelijke normen bestaan, het met elkander eens en verandert daar nooit eens een afkeuder in een lofzinger of omgekeerd?

In het tweede gedeelte zijner brochure tracht Dr. de Jong te doen, wat nog niemand gelukt is: criteria aan te geven, wetenschappelijke criteria, waaraan men zich bij letterkundige kritiek richten moet. Maar, ai mij! De eerste eisch, die een dichter moet gesteld, is: d u i d e l i j k h e i d. Geen werkelijk kunst-gevoelige zal dit, zonder meer, toestemmen. Gewilde duisterheid, opzettelijke ongewoonheid (de z.g. rebus-letterkunde) is in strijd met 't wezen van taal en schoonheid beide. Maar verder is de dichter (aesthetisch) autonoom. Wanneer zijn visie zich veropenbaart in moeilijk-begrijpelijke gestal-ten met wazige contouren, kan bij den lezer, gelijk bij Dr. de Jong de vraag opkomen „of men niet diepzinnigheid dan wel met oozin te doen heeft“, maar nu is 't juist de taak der kritiek, dat te onderzoeken en 't publiek mee te deelen. Blijkt, na ernstige studie, dat men met kunst heeft te doen, dan rust voort op den criticus de plicht tusschen dichter en lezer verklarend op te treden door de hoofdgedachten uit 't werk naar voren te halen en de moeilijkheden te verduidelijken.

Waar toe men komen kan, als men de duidelijkheid der poëzie tot criterium maakt voor haar lite-raire waarde blijkt uit deze zinsnede, die werke-lijk, gelijk men pleegt te zeggen, „boekdeelen spreekt“:

„Onwillekeurig denkt men aan de oude veel-gesmaakte dichters, die duidelijk waren en zich aan de maat hielden. We mogen gerust onze oude dichter weer ter hand nemen. Cats moet boven H. Gortier, Tollens boven Bontens worden gesteld.“ Maar er is meer.

Vondel zong:

Waar werd oprechter trouw
Dan tusschen man en vrouw
Ter weerd oit gevonden?

Geen water bluscht dit vuur,
Het edelst dat natuur
Ter weerd heeft ontscheuten.

Zie, zegt Dr. de Jong, maar hier heeft de dichter gezondigd tegen den eisch der r e a l i t e i t. De hoofd-stelling, dat n.l. „de liefde tusschen man en vrouw oprechter zou zijn dan eenige andere, is sterk te betwisten. De liefde van eene moeder voor haar kind zal er toch zeker niet voor onderdoen“. Hoe kon Vondel zoo zingen? De verklaring is niet zoo heel moeilijk: „De dichter schijnt het met zijn moe-der niet best te hebben kunnen vinden, terwijl hij daarentegen zeer gelukkig getrouwd is geweest. Van-daar dat hij de huwelijksliefde ten koste van de ouderliefde heeft overschat!“

En Vondel zong:

"Het hemelsch uurwerk tellt geen stonden."

Hoe, vraagt Dr de Jong verholgen, een uurwerk, maar zonder stonden, zonder uren? Dit (overigens zeer aandoenlijk) gedicht is in strijd met de logica!

Bürger heeft eens dezen prachtige regel geschreven: „Ein Kaiserwort soll man nicht drehn noch deuteln". Men zou hier kunnen zeggen: „Ein Dichterwort soll man nicht drehn noch deuteln". Wie zijn kracht zoekt in „deuteln", d.w.z. in kleinzielige ammerkingen maken, in wat men gewoon is te noemen: „schoolmeesterachtigheden", die is onbekwaam tot 't fijne en nauwkeusterende werk der kunstkritiek, van welke Is Querido („Studien" 1908, bl. 168) schreef, dat „zij verklaart het diepst-geestelijke leven en de zuivere gemoedsbeweging van ieder kunstenaar. Ze verklaart voor zoover verklaren, ze ontleedt voor zoover ontleeden mogelijk is. Maar ze verklaart ook de groote bewegingen der menscheit in haar massaal ontvangen en verwerken van wat haar gebracht wordt door groote enkelingen". Of gelijk Borel 't zeide: „Het afzonderlijke, aan (een bepaalden schrijver) eigen mooi te beschrijven, het eigen, aparte geluid te waardeeren van den kunstenaar, hem voor te stellen zooals hij, door zijn sterke persoonlijkheid boven de massa uitsteekt, en te verklaren de emoties van eigen ziel, zooals zij door de aanraking met die van den kunstenaar beroerd is, dit is het werk van den eerlijken literatuur-criticus en literarischen essayist". („Studien", 1895, bl. 145).

Vatten we dit alles nu kort samen, dan is ons gebleken, dat men voor de beantwoording der vraag: „Heeft letterkundige kritiek waarde...?" de literatuur dient te begrenzen en de letterkundige kritiek moet omschrijven als gegeven en te geven door consciëntieuse, bevoegde kritici, terwijl we hun oordeel moeten beschouwen in verband met hun persoonlijkheid, aanleg en beginselen. Daarna heeft men te zeggen, wat men met 't begrip „waarde" bedoelt. Om maar iets te noemen: de kritiek kan waarde hebben voor 't publiek en voor den kunstenaar. Adama van Schellema, wiens „Grondslagen" Dr de Jong niet geheel onbekend zijn, zei ervan: „De ware kritiek kan twee kanten op: — ten eerste kan zij de middelbaar en verklaard zijn tusschen den kunstenaar en den lezer; ten tweede de gewetensvolle en zelf door en door kunstzinnige helper en toetsen van den kunstenaar, door hem op zijn fouten te wijzen, zijn zwakheden als vakman te verbeteren enz." (bl. 122).

Eerst al deze beperkingen en nadere omschrijvingen maken het beantwoorden van de door Dr de Jong gestelde vraag mogelijk, maar 't is voor ons niet twijfelachtig, dat de einduitkomst van de verhandeling, die dit antwoord geven zou, niet die van deze brochure alles zou verschillen.

Want nóg is niet alles gezegd: we handelden tot nog toe in hoofdzaak over 't zuiver-aesthetisch element in de literaire kritiek. En met nadruk wilden we, mocht dit nog noodig zijn, waarschuwen tegen een literatuur-beschouwing en -kritiek, die geen anderen maatstaf kent dan „de schoonheid". Zuivere schoonheid, volmaakte kunst, ook in ethischen zin bestaaf, tengevolge van de schendende agressie der zonde, niet meer. Daarom moet de criticus niet slechts 't vers keuren op zijn klankwaarde, op zijn ritmische spanning, op zijn doorleefde of gefingeerde diepte, doch evenzeer op zijn ethisch en religieus gehalte. Ook daaraan, we zeiden 't reeds terloops, loopt Dr de Jong voorbij. Hij orakelt: „Dat ook religieuze motieven het letterkundig oordeel wel eens vertroebelen, spreekt vanzelf. Nog in de negentiende eeuw (lees: twintigste eeuw) gaven (lees: geven) zekere sectariërs de voorkeur aan de gebrekkige psalmberijming van Dalheem uit het Fransch boven voortreffelijke vertalingen uit het oorspronkelijke".

Hiermee, dunkt ons, is voldoende aangetoond, dat Dr de Jong, privaat-docent aan de Universiteit te Leiden, van 't wezen, de waarde en de taak der letterkundige kritiek, laat staan der Christelijk-letterkundige kritiek geen zuiver begrip heeft. Overigens lijkt ons de positie, waarin dit boekje zijn auteur gebracht heeft, weinig benijdenswaardig; immers in dit land van huisbakken-literatuur-beschouwing leven nog altijd de mannen, die eenmaal na 't vertoonen van de kostelijkste klucht, welke ooit op onze vaderlandsche erve werd voor 't voetlicht gebracht, we meenen de geschiedenis van Julia door Guido, opgestoven zijn in hun vreeselijke wraak en de praters en gezellige babbe-lars over de immensiteit van 't schoone woord en den toover der machtige visioenen hebben geketend aan de schandpaal voor goed....

M. J. LEENDERTSE.

UIT DE BUITENLANDSCHE KERKEN.

In het „Algemeen Handelsblad" van Maandag 11 April 1927 — Avondblad — derde blad, vinden wij onder kerknieuws, een stukje onder het hoofd Nederlanders in den vreemde, met den ondertitel: de geestelijke zorg vanwege de Ned. Herv. Kerk.

Dit stukje geeft eenige mededeelingen uit het

jaarverslag van de Alg. Synod. Commissie der Ned. Herv. Kerk over de geestelijke verzorging van Protest. Nederlanders in het buitenland. Deze mededeelingen raken menschen „van onzen Protestant-schen kring in Duitschland" en den arbeid van den heer H. Sanders te Duisburg. Medegedeeld wordt o.a. dat „den 28en Maart te Ruhrort sprak Dr J. R. Callenbach, door de Synodale Commissie afgevaardigd om zich van verschillende toestanden op de hoogte te stellen en met autoriteiten de belangen van de geestelijke verzorging der Nederlanders te bespreken, in een door ongeveer 120 personen bezochte godsdiensttoefening, waarin vijf nieuwe lidmaten werden bevestigd, die den Vrijdag te voren door hem op belijdenis des geloofs als lidmaten waren aangenomen. Aan het H. Avondmaal, op dienzelfden Zondag bediend, werd door velen deelgenomen". Nog lees ik in dit verslag, dat „in 1925 het getal der Nederlandsche schepen, dat de havens van Duisburg—Ruhrort aandeel 23.000 bedroeg; dat dit in 1926 belangrijk meer was". En eindelijk, dat de inkomsten voor al het werk te Duisburg—Ruhrort verricht door een evangelist en doordat van tijd tot tijd een predikant overkomt en te Emmerik, alwaar Ds W. A. Zeijder, predikant te 's Heerenberg, geregeld de godsdienst-oefeningen voor Nederlanders leidt, in het afgelopen jaar, 1926, „slechts bedroegen f3707,68 aan collecten en giften, waaronder f1000 uit de Generale Kas begrepen is. De uitgaven bedroegen aan salaris, subsidies, reis- en andere onkosten f4007,68".

Van de Duitse Schiffermission wordt gezegd, dat die een mooi werk vindt in de havens van Duisburg—Ruhrort.

Ook weten wij van nabij, dat de Roomsche hard werken. Het jaarverslag zegt in verband met de Schiffermission en haar werk: „maar voor onze Nederlandsche menschen hebben wij tot hertoe tevergeefs een beroep gedaan op de hulp van onze gemeenten. Toch mogen wij dit belang niet zoo maar uit het oog verliezen. En wij blijven met vrijmoedigheid op hulp aandringen voor dit hooge belang. Indien wij maar eens voorloopig een evangelist voor dit werk voor een proefjaar van een half jaar konden aanstellen, zouden wij kunnen zien, of het werk levensvastbaarheid heeft en hoe het zich ontwikkelt".

Ik deed deze breede aanhalingen met de bedoeling in verband hiermede kort mede te deelen, welke taak onze kerken hebben tegenover haar leden, die in het Rijnland verspreid wonen en de vele schippers, die op de Rijnvaart Ruhrort—Duisburg havens aandoen. Eerstens dan herinner ik aan het feit, dat wij drie kerken en een groep van gereformeerden in Rijn-Pruisen hebben. Deze drie kerken (jes) ressorteeren onder de classis Arnhem. De Synode van Leeuwarden heeft deze classis de belangen dezer kerken op het hart gebonden. Zij zijn thans vacant. Dit is reeds het geval sinds den oorlog. Thans werkt aldaar Br. Boersma en worden de kerken geholpen, de vier groepen, met zestien Zondagen, een predikant uit de classis Arnhem. Voor elke drie maanden worden door de classis vier predikanten aangewezen om op één Zondag twee diensten te vervullen in Duitschland.

Alle andere Zondagen oefent Br. Boersma in Ruhrort, Duisburg en Essen, terwijl een broeder onderling hem des Zondags terzijde staat door een preek te lezen, 't zij in Essen of in een van de beide havensteden. Doordat de Rijnvaart druk is komen in Ruhrort velen ter kerk. Dat getal gaat het bovengenoemde onder de prediking van Dr Callenbach verre te boven. Broeder Boersma catechiseert, brengt vaak bezoeken op de schepen en leidt begrafenissen, enz. enz.

In bovengenoemd verslag staat te lezen: „Natuurlijk denken wij er niet aan, ook dezen last (n.l. 't ziekenbezoek, begrafenisleider enz.) nog te leggen op de schouders van denzelfden man".

Zoo dan, men is zich bewust, dat er bijzonder veel werk aan den winkel is.

Bij ons niet minder!

Deze verstrooiden mogen wij niet vergeten!

Zij hebben ontzaglijk moeilijke tijden doorgemaakt!

Wij kunnen het weten!

De nood der gereformeerde broeders in Duitschland werd ons door 't Comité Colijn op 't hart gebonden. Daaronder werden niet in de eerste plaats onze menschen van Duisburg, Ruhrort, Heiligenhaus en Essen begrepen. Het Comité heeft zijn werk gedaan. Deze gemeenten en groepen bestaan nog. Zij mogen niet verwaarloosd worden. 't Zijn onze kerken. 't Zijn onze broeders! Men mag den last der zorgen voor deze kerken niet geheel leggen op de classis Arnhem. Deze Nederlanders in de Rijn-Provincie komen voor 't groote meereendeel noch uit onze classis, noch uit onze provincie. Onze kerken, alle onze kerken hebben voor hen te zorgen. Bij deze vaart is een zeer groot maatschappelijk belang gemoeid! Niet minder hebben wij de geestelijke belangen, die hierbij op den voorgrond komen te staan, te behartigen. 't Is niet gemakkelijk om bij de waarheid in het vaderland onderwezen te volharden. Volharden veronderstelt strijd. Onze menschen hebben een harden strijd om het bestaan, niet minder om het dagelijksch brood dan om dat voor hun ziel. Wij, wij

allen, alle onze kerken en ook onze particulieren hebben het werk aldaar te steunen. Mogen wij er voor bewaard worden, dat straks de classis haar nood moet klagen. De Deputaten zien den bodem van hun kas! Aan alle classes werd het verslag gezonden. Aan alle classikale deputaten werd dringend verzocht schielijk een collecte te houden en te zenden. Dat de particulieren hunne gaven niet inhouden! Het werk moet worden uitgebreid! Zouden de deputaten genoodzaakt moeten worden door het uitblijven van steun hun werk in te perken? Vertrouwt hen! Het beheer wordt uiterst zuinig gevoerd. Wordt van de classis Arnhem en de provincie Gelderland reeds veel gevraagd, de Deputaten zagen zich genoodzaakt nog meer te vragen, steun zelfs aan de provinciale kas voor hulpbehoevende kerken, steun zelfs aan de generale kas. Doch zij vroegen weinig! Zij rekenen op de kerken. Men mag het vele niet doen en dit een e nalaten. Wij hebben den naaste lief te hebben, de naaste is, die onzen weg kruist. Deze menschen kruisen onzen weg. Zij vergaderen met ons in classikale vergadering. Dat de kerken dan dra haar collecte houden voor Rijn-Pruisen, haar bijdragen zenden en de particulieren nog hun bijzondere gaven voor deze broeders en zusters in Duitschland, waaronder allicht magen en vrienden zijn. Deze naasten zijn de vele Rijn-schippers voor wie het zoo noodig is, dat zij des Zondags te Ruhrort kunnen saamvergaderen met de kerk aldaar. Men zende dan zijn gaven aan Ds G. H. Koers te Oosterbeek, giro-nummer 47807.

De inhoud van dit stukje moge niet direct behooren tot de rubriek onder het hierbovenstaand hoofd, hij raakt toch kerken in het Buitenland.

G. KEIZER.

PERS-SCHOUW.

Over ds Aalders' kritiek op Assen.

Ds J. C. Aalders, predikant bij de tegen de Asser synode bezwaar oprepende gemeenten, heeft zijn kritiek op de Asser synode thans publiek gemaakt. Om verschillende redenen lijkt het mij dienstig van het antwoord, dat van andere zijde hierop gegeven wordt, aan onze lezers iets door te geven.

Allereerst merkt prof. Groshede in „N.H. Kbl." iets op in een recensie:

Het spijt me, dat ik deze brochure heb aan te kondigen. En dat, omdat ze in meer dan een opzicht dezelfde trekken toont, die we ook in andere brochures van Dr Geelkerken of zijn medestanders moesten afkeuren. Ik denk hier in de eerste plaats aan de niet zoo weinige, minder vleisende kwalificaties, die van de Synode en haar beslissing worden gegeven en die gerust hadden kunnen ontbreken. Ik denk hier in de tweede plaats aan verschillende voorstellingen, die onjuist zijn. Wie verzeigelt de kerkelijke uitspraak met de waarheid der Schrift? (blz. 6.) Dan, Ds Aalders zegt, dat de Synode het standpunt van Dr Geelkerken verkeerd heeft weer gegeven. Ik herinner me niet, dat Dr Geelkerken daar zelf ooit over heeft geklaagd, in elk geval heeft de Synode hem haar rapport thuis laten bezorgen en heeft hij al de gelegenheid gehad tegen onjuiste voorstelling te protesteeren, hetwelk hij niet heeft gedaan.

Maar dit zijn de byzaken. Hoofdzak is iets anders. Ds Aalders beweert, dat Dr Geelkerken aan de Synode voldoende waarborg heeft gegeven, dat hij den val handhaaft. Dat ontken ik. Dr Geelkerken heeft zeer zeker herhaaldelijk betuigd, dat hij den val onvoorwaardelijkheid vasthield. Maar hij heeft ook zeker gemaakt het historisch verhaal, waarin de val wordt beschreven en daardoor juist werd de val zelf onzeker. Hier schuilt ook één der fouten van Ds Aalders. Ook hij handhaaft den val. Maar hij verzuimt aan te toonen, dat de val gehandhaafd kan worden, als de boomen niet per se zintuiglijk waarneembaar behoeven te zijn. Men vermoedt hier invloed van de nieuwere Zwitsersche theologie. Te meer omdat nog iets anders daaraan doet denken. Ds Aalders zegt, dat de Synode is overgestapt van het terrein van de eenvoudigheid des geloofs naar dat van de wetenschap, die twee gebieden heeft verward. Nu mag ik er in de eerste plaats aan herinneren, dat niet de Synode, maar juist Dr Geelkerken op wetenschappelijke behandeling heeft aangedrongen, eer de beslissing zou worden genomen. Maar die casus positie is onjuist. De oude spreuk Fides quaerit intellectum wijst ons hier den weg. De eenvoudige inhoud van het geloof kan wetenschappelijk worden verwerkt en moet ook voor het opstellen van een belijdenis of Synodale uitspraak wetenschappelijk worden verwerkt. Daarmee wordt de eenvoudigheid des geloofs allerminst prijsgegeven. Dogma-vorming is niet anders mogelijk. Ds Aalders verzuimt hier juist te onderscheiden tusschen den inhoud, de stof en de verwerking van dien inhoud. Wanneer hij zijn theorie toepast op de Drie-eenheid of op Christus, dan zou het heele dogma van de triniteit, de Christologie, vervallen. Ook wat Ds Aalders schrijft over de uitlegging is onjuist. Ik kan hier niet herhalen, wat ik in „De Heraut" heb geschreven over de grenzen der uitlegging. Ik zeg nu alleen, inzake boom, slang, spreken, valt niets uit te leggen. Hier zijn we gekomen aan de samenstellende deelen van het verhaal.

Ik zou nog meer bezwaren kunnen ontwikkelen, maar ik mag deze recensie niet opvullen door allerlei dingen, die reeds tientallen van malen gezegd zijn, weer te zeggen.

Deze brochure heeft de kwestie niet gezien, haalt de dingen dooreen en brengt ons daarom geen stap verder.

G.

In de
W. A. v.
het stand
„wetensch
synode v

We
zal ins
zaak un
scheide
tegenst
den wa
veel va
voor (J
Gal. 6:
nende
van d
verge
omdat
doen

Met en
synode or
is, bestui

In „De
Synode

De ra
dan dat
geofferd

De e
niet des
verklaar
belofte
treedt,
hooren,
lerd wi

Seder
groep v
woorden
als offe
onzent
Noordit

Een
den He
lijven
Zoo b.v
Handlei
Maart 1

Deze
1. Me
boden
keurig
Oostjor
verbod

In Is
eest v
2. E
wet toe

3. De
niet in
worden,
gebruich

4. Of
gebruich
is niet
hebben

De v
altair g
niet van
heeft.

5. Er
beweend
6. Ha
ven, da
niet in

Al her
toch zulle
menten ke

„De Zo
mag deze
ik er we

Mij trot
men tracht
gebruiken
welke wij
4:13-18.

hemel doe
op aarde
licht" ligt,
wan, ook
lijke voor

In de
peins et
„Gij v
van den
moet iel

Hij wi
stelde g
den niet
wij, als
om de
Gisteren
trem on
Christus
lisatie n
te brang
toe te h
zal heb
met de

Toen i
verwacht
dat juist
bedeeling
het Evar
hoorders